



NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
Departament Pracy, Spraw Społecznych i Rodziny

KPS.411.002.01.2016
R/16/002

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
ul. Filtrowa 57, 02-056 Warszawa
T +48 22 444 56 87, F +48 22 444 56 98
kps@nik.gov.pl
Adres korespondencyjny: Skr. poczt. P-14, 00-950 Warszawa 1

I. Dane identyfikacyjne kontroli

Numer i tytuł kontroli	R/16/002 – Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego dla dzieci
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Departament Pracy, Spraw Społecznych i Rodziny
Kontroler	1. Anna Marszałek-Rochowicz, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr KPS/5/2016 z dnia 9 maja 2016 r. (dowód: akta kontroli str. 1-2)
Jednostka kontrolowana	Środowiskowy Ośrodek Pomocy Społecznej w Brwinowie, ul. T. Kościuszki 4a, 05-840 Brwinów
Kierownik jednostki kontrolowanej	Joanna Dzierba, Dyrektor Środowiskowego Ośrodka Pomocy Społecznej w Brwinowie (dowód: akta kontroli str. 3-6)

II. Ocena kontrolowanej działalności

Uzasadnienie
oceny ogólnej

Gmina Brwinów w sposób prawidłowy prowadziła działalność dotyczącą wspierania rodzin zagrożonych kryzysem lub przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, a działająca w niej placówka wsparcia dziennego – świetlica terapeutyczna o charakterze specjalistycznym uzyskiwała wysokie efekty w udzielaniu pomocy dzieciom z tych rodzin. W latach 2013-2015 w gminie Brwinów dokonywano systematycznego rozpoznania problemów społecznych. Co trzy lata ŚOPS opracowywał projekty dokumentów programowych dotyczących wspierania rodziny w gminie, których częścią były diagnozy sytuacji rodziny i dziecka w gminie, opracowywane na podstawie wiedzy Ośrodka i innych instytucji, ale także przeprowadzanych badań ankietowych. Zapewniano dzieciom dostęp do zajęć w placówkach wsparcia dziennego – świetlicach socjoterapeutycznych o charakterze specjalistycznym, przygotowując 105 miejsc. Świetlica i jej trzy filie funkcjonowały wszędzie tam, gdzie istniały zespoły szkół - dwa miejskie i dwa wiejskie. Zapewniony był dostęp i bezpłatny transport do placówek dla dzieci ze wszystkich miejscowości w gminie. W latach 2012-2016 (czerwiec) do placówek wsparcia dziennego w formie specjalistycznej uczęszczało odpowiednio: 91, 100, 96, 126 i 116 dzieci. Żadnemu dziecku nie odmówiono przyjęcia do świetlicy.

ŚOPS prowadził kompleksową pracę z rodzinami przeżywającymi trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej. Oprócz miejsca na świetlicy, dzieciom i ich rodzinom zapewniano pomoc socjalną, psychologiczną, prawną oraz wsparcie asystenta rodziny, udział w terapiach i warsztatach podnoszących umiejętności wychowawcze.

ŚOPS monitorował i identyfikował rodziny zagrożone kryzysem lub przeżywające trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych. System oparty był na wiedzy pracowników Ośrodka oraz kontaktach pracowników socjalnych i pracowników Działu Wspierania Rodziny - w strukturze którego funkcjonuje świetlica - z instytucjami na terenie gminy posiadającymi wiedzę na temat takich

zagrożeń. Nie stworzono natomiast listy rodzin zagrożonych kryzysem i nie sformalizowano systemu monitorowania i identyfikacji rodzin, w których może takie zjawisko wystąpić, a które nie korzystały z pomocy Ośrodka.

Placówka wsparcia dziennego – świetlica socjoterapeutyczna w sposób prawidłowy prowadziła swoją pracę na rzecz dzieci uczęszczających na zajęcia w świetlicy oraz ich rodzin. Intensywnie współpracowała z rodzinami dzieci uczęszczających do placówki oraz wychowawcami szkolnymi. Posiadała obszerną i wszechstronną wiedzę o swoich wychowankach zarówno z ŚOPS (od pracowników socjalnych i asystentów rodziny), jak i od przedstawicieli innych instytucji, w tym kuratorów, placówek medycznych. Placówka osiągała wysokie efekty w pracy z dziećmi. Wobec 8 z 10 dzieci, które zakończyły już uczęszczanie na świetlicę, można mówić o osiągnięciu założonego celu pracy z dzieckiem. Czworo z nich nadal współpracuje z placówką w charakterze wolontariuszy. Wobec dwójki z 10 dzieci objętych badaniem działania świetlicy okazały się jednak niewystarczające - jedno z nich trafiło do młodzieżowego ośrodka socjoterapii. Na poprawę zachowania i wyników w nauce dzieci uczęszczających do świetlicy wskazała 20 z 30 ankietowanych nauczycieli. Z efektów pracy wychowawców zadowolonych było także większość rodziców. Jako przykłady dobrych praktyk można uznać prowadzenie przez pracowników placówki cyklicznych zajęć terapeutycznych także poza świetlicą, np. w szkołach oraz stworzenie tzw. „Grupy Liderów, zrzeszającej młodzież między 14 a 17 rokiem życia, a więc także tę, która już zakończyła uczęszczanie do świetlicy ze względu na wiek.

W trakcie kontroli stwierdzono nieprawidłowość polegającą na nieprzedstawianiu potrzeb ŚOPS (w tym związanych z funkcjonowaniem świetlic socjoterapeutycznych) w opracowywanych corocznie przez Ośrodek sprawozdaniach z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny.

Ponadto NIK zwraca uwagę na:

- potrzebę stworzenia systemu pełniejszego monitorowania i identyfikacji rodzin zagrożonych kryzysem lub przeżywających trudności opiekuńczo-wychowawcze. W szczególności chodzi tu o rodziny, z których dzieci pozostają poza instytucjonalną opieką (przedszkole, szkoła) i które nie korzystają z pomocy Ośrodka.
- brak w opracowywanych przez ŚOPS trzyletnich dokumentach programowych dotyczących wspierania rodziny konkretnych mierników (wskaźników liczbowych bazowych i docelowych), które miałyby zostać osiągnięte oraz harmonogramów realizacji poszczególnych zadań i celów, co utrudnia szczegółowe monitorowanie, ocenę i ewaluację programów.
- niepełne i nieprzejrzyste prezentowanie informacji o działalności świetlicy na stronie internetowej Ośrodka, uniemożliwiające szybkie znalezienie potrzebnych informacji dotyczących placówki i zgłoszenia dziecka na zajęcia świetlicowe.
- potrzebę zapewnienia większej liczby pomieszczeń dla filii świetlicy w Brwinowie, przy ul. Piłsudskiego 30, co sygnalizują także rodzice i same dzieci.

NIK pozytywnie ocenia działania ŚOPS, który jeszcze w trakcie kontroli zamknął filię świetlicy w Żółwinie przy ul. Nadarzyńskiej 25, która funkcjonowała w lokalu niespełniającym wymogów rozporządzenia w zakresie ochrony przeciwpożarowej oraz warunków sanitarnych.

Stwierdzone nieprawidłowości i uchybienia nie miały istotnego wpływu na działalność ŚOPS oraz świetlicy socjoterapeutycznej.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego

1. Dostępność i adekwatność opieki w formie placówek wsparcia dziennego, a także innych form pracy z rodziną w świetle potrzeb gminy

1.1. Gminny system wspierania rodzin

W okresie objętym kontrolą w gminie Brwinów dokonywano systematycznego rozpoznania problemów społecznych. Burmistrz Gminy Brwinów powołał¹ w 2007 r. cztery (zgodnie z rejonami działania szkół) zespoły interdyscyplinarne na rzecz osób i rodzin będących w stanie kryzysu, działające w ramach gminnego programu opieki nad dzieckiem i rodziną. W skład każdego zespołu wchodziły obowiązkowo: pracownik socjalny, dzielnicowy i pedagog szkolny, a w razie potrzeby także członek Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych (dalej GKRP), kurator, sołtys lub radny, ksiądz, wychowawca – pedagog z Gminnego Ośrodka Pracy z Rodziną (dalej GOPzR). W efekcie pracy tych zespołów został opracowany przez ŚOPS projekt dokumentu pt. System profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną Gminy Brwinów na lata 2008-2013. Przyjęte uchwałą Rady Miejskiej w Brwinowie opracowanie zawierało Diagnozę sytuacji dziecka w Gminie Brwinów.

Problemy dzieci, młodzieży i rodziny zidentyfikowano m.in. na podstawie wyników ankiet rozesłanych do osób reprezentujących wybrane instytucje lokalne, m.in. ośrodki zdrowia, kościoły, szkoła, organizacje pozarządowe, a także lokalnych przedsiębiorców, pracowników socjalnych ŚOPS-u, radnych, mieszkańców gminy.

Jako główne problemy, do rozwiązania których gmina miała znaleźć odpowiednie środki i warunki, wskazano m.in.: niewydolność opiekuńczo-wychowawczą rodzin, alkoholizm i przemoc w rodzinach, bezrobocie i ubóstwo rodzin, brak odpowiednich wzorców do naśladowania, niewystarczający dostęp do opieki przedszkolnej i świetlic, łatwy dostęp do środków uzależniających (papierosy, alkohol, narkotyki), brak umiejętności organizowania sobie przez młodzież wolnego czasu, postępująca demoralizacja (objawy chuliganerii, agresja i przemoc w grupach rówieśniczych, brak szacunku wobec osób starszych), niemożność konstruktywnego spędzania wolnego czasu. Jako jedno z działań zaplanowano także uruchomienie świetlicy w północnej części Brwinowa oraz świetlicy terapeutycznej w Mosznie (miejscowość, w której znajduje się blok socjalny i przesiedlane są rodziny z innych części gminy) oraz przy Zespole Szkół nr 1 w Brwinowie.

Z kolei uchwałą Rady Miejskiej w Brwinowie z 2014 r. przyjęto Program Wspierania Rodziny Gminy Brwinów na lata 2015-2017 (dalej Program). W ramach diagnozy sytuacji rodziny i dziecka w gminie m.in. przeprowadzono badania ankietowe. Z analizy 328 anonimowych ankiet wynikało, że respondenci do problemów społecznych, które najczęściej dotyczą mieszkańców gminy, zaliczyli: bezrobocie (20,3%), alkoholizm (18,5%), ubóstwo (11,2%), rozpad więzi rodzinnych i samotne wychowywanie dzieci (9,5%), bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i w prowadzeniu gospodarstwa domowego, zaniedbanie dzieci (8,7%) oraz problemy związane ze starzeniem się (6,7%). Wśród działań, których podjęcie mogłoby poprawić sytuację rodzin niewydolnych wychowawczo, ankietowani najczęściej wskazywali: pomoc w znalezieniu zatrudnienia (17,6%), zwiększenie

¹ Zarządzenie Nr 48/2007 z dnia 25 czerwca 2007 r. w sprawie powołania Zespołu Interdyscyplinarnego do spraw koordynacji działań na rzecz osób i rodzin będących w stanie kryzysu lub zagrożonych przemocą

dostępności poradnictwa psychologiczno-pedagogicznego i terapii rodzinnej (14,1%), zapewnienie pomocy asystenta rodziny 13,7%, zwiększenie dostępu dzieci i młodzieży do alternatywnych form spędzania wolnego czasu (12,6%) oraz prowadzenie edukacji rodzin w zakresie właściwego wypełniania ról rodzicielskich (11,8%).

Jako cel główny Programu wpisano stworzenie zintegrowanego systemu wspierania rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji wychowawczych. Przewidziano też pięć celów operacyjnych: Podnoszenie umiejętności opiekuńczo-wychowawczych rodziny oraz promowanie jej prawidłowego funkcjonowania; Wspieranie rodziny znajdującej się w trudnej sytuacji socjalno-bytowej; Zaspokajanie potrzeb zdrowotnych rodziny oraz zapewnienie jej bezpieczeństwa publicznego; Wspieranie dzieci i młodzieży w kształceniu i wszechstronnym rozwoju; Współfinansowanie pobytu dzieci w pieczy zastępczej oraz umożliwienie im powrotu do rodzin biologicznych. Do każdego z celów przypisane zostały zadania i wskazano nazwę ich realizatorów/partnerów. Jako koordynatora realizacji całości Programu wskazano dyrektora ŚOPS.

Ocena wdrażania sformułowanych w Programie zadań miała się odbywać „poprzez wyznaczone w dokumencie wskaźniki monitoringowe”. Wśród zadań w celu operacyjnym nr 4, znalazło się m.in.: Rozwijanie sieci i oferty placówek wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży, w tym świetlic socjoterapeutycznych i świetlic wiejskich. Wskaźnikiem monitorującym miała tu być „liczba placówek oraz liczba dzieci z nich korzystających”. Przy czym, ani przy tym zadaniu, ani innych nie wskazano konkretnego miernika (wskaźnika liczbowego bazowego i docelowego), który miałyby zostać osiągnięty. W żadnym z dokumentów nie było także harmonogramu realizacji poszczególnych zadań i celów. Zadania zostały sformułowane na tyle ogólnie, że bez mierników i określenia planowanego czasu ich realizacji, szczegółowe monitorowanie, ocena i ewaluacja programu nie była możliwa.

Dyrektor ŚOPS wyjaśniła, że sprawa mierników była dyskutowana z osobami piszącymi program i radą miejską, ale ostatecznie nie zdecydowano się ich wprowadzić, ponieważ wywoływały one zbyt wiele dyskusji i niejasności. Np. zastanawiano się, czy zwiększenie liczby rodzin objętych pracą socjalną z 200 do 300 należałoby ocenić jako sukces, bo Ośrodek odpowiada na potrzeby rodzin, lepiej diagnozuje, czy porażkę, bo zwiększyła się liczba rodzin z dysfunkcjami. Harmonogramu nie wprowadzano, bo większość zakładanych działań ma charakter ciągły.

Ocena Programu ma nastąpić po zakończeniu jego realizacji, natomiast jako formę jego monitorowania i ewaluacji przyjęto obowiązującą sprawozdawczość, w tym coroczne sprawozdania z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny. Sprawozdania te przygotowywał dyrektor ŚOPS w ramach całościowego sprawozdania z działalności Ośrodka. Burmistrz Gminy Brwinów przedstawiał je Radzie Miasta w terminie do 31 marca każdego roku, co było zgodne z art. 179 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i pieczy zastępczej². W opracowywanych corocznie przez ŚOPS sprawozdaniach z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny, które burmistrz Brwinowa składał radzie gminy nie były jednak przedstawiane potrzeby ŚOPS, w tym związane z realizacją zadań w kontrolowanym zakresie, tj. funkcjonowaniem świetlic socjoterapeutycznych. Obowiązek taki wynika z art. 179 ust. 1 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, który stanowi, że w terminie do dnia 31 marca każdego roku wójt składa radzie gminy roczne sprawozdanie z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny oraz przedstawia potrzeby związane z realizacją zadań. Z ust. 2. art 179 tej

² Dz.U. z 2016 r., poz. 575

ustawy wynika z kolei, że rada gminy uchwała gminne programy wspierania rodziny biorąc pod uwagę potrzeby, o których mowa w ust. 1.

(dowód: akta kontroli str. 37-109)

Dyrektor ŚOPS wyjaśniła, że potrzeby w zakresie funkcjonowania ŚOPS są przedstawiane we wrześniu w momencie opracowywania wniosków budżetowych na rok przyszły. Natomiast moment składania sprawozdania (marzec) następuje już po uchwaleniu przez Radę Miejską budżetu na bieżący rok.

(dowód: akta kontroli str. 848-861)

Uwagi dotyczące
badanej działalności

Zdaniem NIK ustawowy obowiązek wskazywania potrzeb ŚOPS związanych z realizacją zadań powinien być realizowany także w corocznych sprawozdaniach. Opisane powinny być potrzeby wieloletnie, ale także roczne, ponieważ winny one stanowić podstawę opracowania gminnego programu wspierania rodziny, jak również ewentualnej modyfikacji w trakcie jego realizacji.

W ramach realizacji celów wytyczonych w *Strategii Integracji i Rozwiązywania problemów Społecznych w Gminie Brwinów na lata 2008-2013* oraz w *Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych w Gminie Brwinów na lata 2014-2020*, zrealizowano szereg zadań z zakresu wspierania rodziny. Polegały m.in. na: interwencjach podejmowanych przez pracowników socjalnych (w 2012 r. - 2909, w 2013 - 3115, w 2014 - 3075, w 2015 - 3019); zatrudnianiu asystenta rodziny (środki na jego zatrudnienie zdobywano w konkursie ogłaszanym przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej), który pracował maksymalnie z 15 rodzinami (w 2015 r. z jego usług skorzystało 18 rodzin); prowadzeniu świetlic socjoterapeutycznych; dożywianiu dzieci; udzielaniu pomocy psychologicznej dla dzieci i dorosłych; organizowaniu imprez dla dzieci i rodzin; organizowaniu kolonii profilaktyczno-terapeutycznych - w 2013 r. w Sztutowie dla 75 dzieci, w 2014 r. w Krasnobrodzie dla 80 dzieci, w 2015 r. w Bocheńcu dla 79 dzieci, nad którymi opiekę sprawowali wychowawcy ze świetlic; wypłacaniu stypendiów socjalnych (w 2013 dla 87 dzieci). Dzieci wyjeżdżały też do hotelu „Las” i na Obóz Liderów (np. w 2014 do Zakopanego).

Z kolei ze Sprawozdania z realizacji Gminnego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii w roku 2013, 2014 i 2015 wynika, że organizowano warsztaty umiejętności wychowawczych dla odpowiednio 43 rodziców (4 warsztaty), 77 rodziców (7 warsztatów) i 82 rodziców (9 warsztatów). Prowadzono Punkt Informacyjno-Konsultacyjny ds. przemocy dla osób i rodzin dotkniętych przemocą. Prowadzono grupę wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie. Prowadzono psychoterapię dla dzieci, młodzieży i osób dorosłych. Udzielono 180 konsultacji prawnych, w tym 18 osobom doświadczającym przemocy w rodzinie. W specjalistycznych placówkach wsparcia dziennego – świetlicach socjoterapeutycznych realizowany był program profilaktyczno-wychowawczy i terapeutyczny dla 93 dzieci. Pomocą w indywidualnym kontakcie pedagogicznym objętych zostało 20 wychowanków świetlic. Prowadzono indywidualne konsultacje dla dzieci i rodziców – ok. 800 rocznie. Organizowano superwizje dla specjalistów udzielających pomocy psychospołecznej dzieciom i rodzinie. Prowadzono szkolenia, konferencje, lokalne narady dla przedstawicieli służb i instytucji udzielających pomocy psychospołecznej i prawnej.

W 2014 r. uchwalono *Gminny program przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie na lata 2014-2016* będący kontynuacją podobnego programu na lata 2011-2013. Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie było prowadzone na kilku płaszczyznach. Powołany zarządzeniem Burmistrza Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie monitorował działania podejmowane przez poszczególne podmioty, powoływał grupy robocze, prowadził

procedurę Niebieskiej Karty. W 2014 r. do Zespołu wpłynęło 20 NK. Jednocześnie prowadzono 31 NK z lat poprzednich. Zakończonych zostało 20 procedur, w tym 14 ze względu na zrealizowanie planu pomocy i ustanie przemocy, a 6 ze względu na brak zasadności prowadzonych działań. W 2015 wpłynęło 18 NK. Trzy procedury zamknięto po zrealizowaniu planu pomocy i ustaniu przemocy, a 12 ze względu na brak zasadności prowadzonych działań.

(dowód: akta kontroli str. 37-109)

1.2. Placówki wsparcia dziennego istniejące na terenie gminy

Od 1 maja 2012 r. świetlice socjoterapeutyczne w Brwinowie działają w strukturze Środowiskowego Ośrodka Pomocy Społecznej. Dyrektor ŚOPS zarządzeniem z 1 października 2012 r. zatwierdził Regulamin Specjalistycznych Placówek Wsparcia Dziennego – Świetlic Terapeutycznych³. Gmina Brwinów prowadziła wówczas 4 świetlice terapeutyczne, w których było łącznie 105 miejsc (w Brwinowie przy ul. Grodzkiej 31, w Brwinowie przy ul. Piłsudskiego 30, w Otrębusach przy ul. Krótkiej 20 i w Żółwinie przy ul. Nadarzyńskiej 25).

7 kwietnia 2014 r. Dyrektor ŚOPS zatwierdził nowy regulamin świetlicy⁴, który zmienił strukturę świetlic. Dotychczasowe cztery świetlice przekształcono w jedną (z siedzibą przy ul. Grodzkiej 31) z trzema filiami, którymi stały się pozostałe trzy świetlice. Kierownik Działu Wspierania Rodziny ŚOPS została jednocześnie kierownikiem świetlicy. Taką strukturę uwzględniono też w nowym regulaminie organizacyjnym ŚOPS⁵. Liczba miejsc w placówce i jej filiach nadal wynosiła 105.

Z diagnozy sytuacji w zakresie opieki nad dzieckiem i rodziną nie wynikało wprost, jaka była skala potrzeb na usługi placówek wsparcia dziennego. Z danych statystycznych udostępnionych przez ŚOPS na potrzeby niniejszej kontroli wynikało, że w poszczególnych latach liczba dzieci w rodzinach otrzymujących pomoc z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych wynosiła: w 2012 – 244, w 2013 – 223, w 2014 – 236, w 2015 – 269, a w 2016 – 183. Z informacji uzyskanych w niniejszej kontroli od Zespołu Kuratorskiej Służby Sądowej w Pruszkowie wynika, że nadzorami kuratorskimi w latach 2012-2015 objętych było odpowiednio 35, 19, 19 i 23 nieletnich z terenu miasta i gminy Brwinów. W tym okresie w sądzie toczyły się postępowania sądowe wobec 96 nieletnich, co do których zachodziło podejrzenie popełnienia czynu karalnego lub demoralizacji oraz wobec 206 małoletnich w związku z pozbawieniem, zawieszeniem, ograniczeniem władzy rodzicielskiej lub umieszczeniem w rodzinie zastępczej czy innej placówce. Z informacji Komisariatu Policji w Brwinowie na temat interwencji w sprawach nieletnich wynika natomiast, że w 6 przypadkach skierowano wnioski lub zawiadomienia do instytucji lub organizacji, w 5 przypadkach doszło do ucieczek z placówek opiekuńczo-wychowawczych, w 2 do ucieczek z domów rodzinnych. Ponadto w 38 przypadkach wszczęto procedurę Niebieskiej Karty. Istniało podejrzenie, że ofiarami przemocy było 5 małoletnich.

Liczba dzieci uczęszczających w latach 2012- czerwiec 2016 do placówek wsparcia dziennego w formie specjalistycznej wynosiła odpowiednio: 91, 100, 96, 126 i 116.

Na terenie gminy Brwinów funkcjonują cztery zespoły szkół, dwa miejskie i dwa wiejskie. W każdej miejscowości, gdzie jest szkoła, działa też świetlica socjoterapeutyczna. Zapewniony jest dostęp i bezpłatny transport do świetlic dla dzieci ze wszystkich miejscowości w gminie. ŚOPS zapewnia, że ma rozeznanie, co do potrzeb w zakresie wspierania rodziny i nie zdarzyło się, by jakieś dziecko nie

³ Zarządzenie Nr 0030.16.2012 Dyrektora ŚOPS w Brwinowie z dnia 1 października 2012 r.

⁴ Zarządzenie nr 0030.10.2014 Dyrektora ŚOPS w Brwinowie z dnia 7 kwietnia 2014 r. w sprawie zatwierdzenia Regulaminu Specjalistycznej Placówki Wsparcia Dziennego – Świetlicy Socjoterapeutycznej wraz z filiami Środowiskowego Ośrodka Pomocy Społecznej w Brwinowie.

⁵ Zarządzenie nr 0030.9.2015 Dyrektora ŚOPS w Brwinowie z dnia 30 czerwca 2015 r. w sprawie wprowadzenia do stosowania Regulaminu Organizacyjnego Środowiskowego Ośrodka Pomocy Społecznej w Brwinowie.

zostało przyjęte do świetlicy z braku miejsc. 105 miejsc w placówkach powstawało stopniowo, wraz ze wzrostem zapotrzebowania na pracę świetlic. Obecna liczba miejsc jest wynikiem systematycznej współpracy wychowawców świetlic m.in. z pedagogami/psychologami szkolnymi, asystentami rodziny, członkami grup roboczych ds. przemocy.

(dowód: akta kontroli str. 233-347)

1.3. Skoordynowana kompleksowa praca z rodzinami przeżywającymi trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej.

ŚOPS prowadził kompleksową pracę z rodzinami przeżywającymi trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej.

Z przeanalizowanej dokumentacji 30 dzieci uczęszczających na zajęcia świetlicowe wynika, że ŚOPS poza zakwalifikowaniem dziecka do świetlicy podejmował inne działania wobec rodzin 19 z 30 wychowanków objętych próbą (63,3%). Pomocy socjalnej, głównie w formie pomocy finansowanej (np. zasiłki celowe, świadczenia pieniężne i posiłki szkolne, ale także pomoc w naturze) udzielano rodzinom 15 wychowanków (50%). Sześciu rodzinom przyznano pomoc asystenta rodziny (20%). W dziewięciu przypadkach członków rodzin zakwalifikowano do udziału w terapiach (terapia psychologa, grupa socjoterapeutyczna dla młodzieży, GKRPA) (30%). Czworo rodziców wzięło udział w warsztatach podnoszących umiejętności wychowawcze, a jeden stale korzysta z konsultacji terapeuty DWR (16,7%). W sprawach rodzin wszystkich wychowanków Ośrodek współpracował z pedagogami i wychowawcami szkolnymi, w 6 z kuratorami sądowymi, w 4 z policją. A ponadto w trzech wypadkach z GKRPA, w dwóch - z urzędem gminy (m.in. w sprawie mieszkania), w dwóch z koordynatorem pieczy zastępczej, w jednym z domem dla matek z dziećmi w Brwinowie, w jednym ze szpitalem psychiatrycznym w Tworkach, w jednym z innym OPS, w dwóch z organizacjami pozarządowymi. ŚOPS skierował też 9 pism do sądu rodzinnego – w tym informacje o sytuacji rodziny, pisma o wgląd w sytuację rodzinę, wnioski o objęcie nadzorem kuratorskim, opinie o funkcjonowaniu dzieci w rodzinie zastępczej. Trzy pisma do prokuratury, w tym jedno zawiadomienie prokuratury o stosowaniu przemocy wobec dziecka i jedno o zakaz zbliżania się do dziecka w związku z podejrzeniem molestowania. Dziewięciu rodzinom pomocy udzielał prawnik Ośrodka. Trzy rodziny objęto też pomocą żywnościową FEAD, a pięć zgłoszono do programu „Szlachetna paczka”. Ponadto dzieci z rodzin objętych pomocą Ośrodka brały udział w koloniach letnich i zimowiskach organizowanych przez Ośrodek oraz imprezach np. „mikołajkowych”, wigilijnych. W jednym wypadku Ośrodek wystąpił pismo do powiatowego zespołu ds. orzekania o niepełnosprawności i wniosek do ZUS o rentę socjalną.

(dowód: akta kontroli str.836-847,872-1057)

1.4. Finansowanie funkcjonowania placówek wsparcia dziennego przez gminę w poszczególnych latach

W latach objętych kontrolą wydatki na funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego w Brwinowie w 100% pochodziły ze środków własnych gminy – nie korzystano z dotacji ani środków UE. Wydatki na pomoc społeczną ogółem wynosiły: w 2013 r. 8.759.358 zł, w 2014 r. – 8.896.596 zł, a w 2015 r. – 9.548.521 zł. Wydatki na prowadzenie placówek wsparcia dziennego wyłącznie w formie specjalistycznej i ich udział w wydatkach na pomoc społeczną ogółem wynosiły: w 2013 r. 491.033 zł, tj. 5,61% wydatków ogółem na pomoc społeczną, 556.267 zł tj. 6,25% i w 2015 r. 620.862 zł, tj. 6,50%. W latach objętych kontrolą wydatki na funkcjonowanie świetlic zrealizowano w stosunku do planu na poziomie 100%.

Największe wydatki zrealizowano w dziale 852 rozdziale 85206 (wspieranie rodziny) – odpowiednio 79,12%, 73,99%, 73,74%. W dziale 851 rozdziale 85154 (przeciwdziałanie alkoholizmowi) zrealizowano wydatki na poziomie odpowiednio: 17,62%, 23,13% i 23,52%. Pozostałe wydatki zrealizowano w dziale 854 i rozdziale 85412 (Kolonie i obozy oraz inne formy wypoczynku dzieci i młodzieży szkolnej, a także szkolenie młodzieży). Było to odpowiednio: 3,26%, 2,88% i 2,74% wszystkich środków wydanych na funkcjonowanie świetlic.

Ponadto, jak poinformował burmistrz Brwinowa, na świetlice wydatkowano także środki zewnętrzne pochodzące m.in. z darowizn: w 2013 r. – 27.573 zł, w 2014 r. – 29.039 zł i w 2015 r. – 90.733 zł.

(dowód: akta kontroli str. 348-395)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono nieprawidłowość: polegającą na nieprzedstawianiu potrzeb ŚOPS (w tym związanych z realizacją zadań w kontrolowanym zakresie, tj. funkcjonowaniem świetlic socjoterapeutycznych) w opracowywanych corocznie przez Ośrodek sprawozdaniach z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny, mimo że obowiązek taki wynika z art. 179 ust. 1 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Zdaniem NIK przedstawianie potrzeb Ośrodka w rocznych sprawozdaniach z działalności jest nie tylko obowiązkiem ustawowym, ale ma przede wszystkim znaczenie dla decyzji rady gminy w planowaniu wieloletnim. Z ust. 2. art 179 ustawy o wspieraniu rodziny wynika bowiem, że rada gminy uchwała gminne programy wspierania rodziny biorąc pod uwagę potrzeby, o których mowa w ust. 1. Zatem potrzeby te stanowią winny podstawę opracowania przedmiotowego programu, jak również ewentualnej modyfikacji w trakcie jego realizacji.

Uwagi dotyczące
badanej działalności

NIK zwrócił także uwagę na brak w opracowywanych przez ŚOPS dokumentach trzyletnich dokumentach programowych dotyczących wspierania rodziny (System profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną Gminy Brwinów na lata 2008-2013; Program Wspierania Rodziny Gminy Brwinów na lata 2015-2017) konkretnych mierników (wskaźników liczbowych bazowych i docelowych), które miałyby zostać osiągnięte oraz harmonogramów realizacji poszczególnych zadań i celów, co utrudnia szczegółowe monitorowanie, ocenę i ewaluację programów.

Ocena cząstkowa

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie działalność kontrolowanej jednostki w zakresie dostępności i adekwatności opieki w formie placówek wsparcia dziennego, a także innych form pracy z rodziną w świetle potrzeb gminy.

2. Prowadzenie monitoringu sytuacji dzieci z rodzin zagrożonych kryzysem lub przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych

Lokalny system monitorowania i identyfikacji rodzin zagrożonych kryzysem lub przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych oparty jest na wiedzy pracowników Ośrodka oraz formalnych i nieformalnych kontaktach pracowników socjalnych oraz pracowników DWR z instytucjami na terenie gminy posiadającymi wiedzę na temat takich zagrożeń. ŚOPS opracował diagnozę na temat sytuacji rodzin w kryzysie. Na podstawie informacji o udzielanej pomocy może z systemu informatycznego wygenerować listę rodzin przeżywających trudności.

W razie zidentyfikowania rodziny zagrożonej kryzysem lub przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, Ośrodek zapewniał warunki dla prowadzenia kompleksowej pracy z tą rodziną. Poza przewidzianą w ustawie pomocą ze strony rodziny wspierającej, Ośrodek zapewniał wszystkie dostępne formy pomocy, w tym m.in. pomoc asystenta rodziny i uczestnictwo dziecka w zajęciach grupowych lub/i indywidualnych w placówce wsparcia dziennego, pomoc psychologiczną, prawną, socjalną, udział w warsztatach podnoszących umiejętności wychowawcze. W celu realizacji tego zadania Ośrodek na bieżąco współpracował z innymi instytucjami i organizacjami, w tym z Policją, zespołem interdyscyplinarnym, służbą zdrowia, kuratorami sądowymi, szkołami.

Punktem wyjścia do współpracy było zarządzenie Burmistrza Gminy Brwinów z dnia 25 czerwca 2007 r. w sprawie powołania Zespołu Interdyscyplinarnego ds. koordynacji działań na rzecz osób i rodzin będących w stanie kryzysu lub zagrożonych przemocą. Na bazie tego zarządzenia wypracowano dobre praktyki, polegające na wzajemnym informowaniu się służb o potrzebie wsparcia rodzin przeżywających trudności i będących w kryzysie. System współpracy przewiduje, że inne służby zgłaszają konieczność zdiagnozowania rodziny w sytuacji podejrzenia niewłaściwego jej funkcjonowania i sprawa trafia do pracownika socjalnego. Dalszy plan pracy opiera się na interdyscyplinarnym podejściu do rodziny.

ŚOPS współpracuje z innymi służbami organizując wspólne szkolenia i podejmując wspólne inicjatywy i akcje na rzecz rodzin np. pikniki rodzinne wspólnie ze stowarzyszeniem trzeźwościowym, akcję „teczka życia” wspólnie z przychodniami, pikniki wiejskie z sołtysami, projekty w ramach OSL, zespoły wychowawcze w szkołach, dążąc do budowania „koalicji na rzecz rodziny”.

Nie stworzono natomiast listy rodzin zagrożonych kryzysem⁶. Nie sformalizowano także systemu monitorowania i identyfikacji rodzin, w których może takie zjawisko wystąpić.

Przyczyną było przeświadczenie, że Ośrodek ma dobre rozeznanie w tej problematyce, a zawiązanie formalnego partnerstwa czy opracowanie formalnych procedur postępowania nie będzie miało znaczenia dla poprawy w tym zakresie i ważniejsze jest budowanie poczucia pewności, co do korzyści współpracy interdyscyplinarnej. Ograniczeniami są także bariery formalne w poszczególnych instytucjach - obowiązek ochrony danych osobowych, kodeks postępowania administracyjnego, biurokracja.

Jednym z przykładów monitorowania sytuacji dzieci było objęcie pomocą placówki wsparcia dziennego chłopca, którego ojciec zginął tragicznie. Dziecko dotychczas dobrze funkcjonujące ciężko to przeżyło. Uczestnictwo w zajęciach na świetlicy pozwoliło mu przetrwać ten trudny czas. Jednocześnie Ośrodek udzielał wsparcia jego matce.

(dowód: akta kontroli str.848-861, 872-1057)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości

Uwagi dotyczące
badanej działalności

Ośrodek posiada niewątpliwie wiedzę na temat rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, które korzystały lub korzystają

⁶ Z komentarza K. Tryniewskiej do art. 176 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej: Na gminie skupia się nie tylko udzielanie pomocy rodzinie przeżywającej trudności, ale też prowadzenie monitoringu sytuacji dziecka z rodziny zagrożonej kryzysem lub przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej, zamieszkałego na terenie gminy. Prowadzenie tego monitoringu jest niezbędne do realizacji zadań przewidzianych w art. 11 ustawy o wspieraniu rodziny. W celu realizacji tego zadania gmina powinna przy wykorzystaniu dotychczasowych zasobów, w tym informacji pozyskanych przez np. pracowników socjalnych, ustalić grupę rodzin zagrożonych kryzysem bądź już przeżywających trudności.

z różnorodnych form pomocy ŚOPS lub, na temat których otrzymał formalne pytania i informacje lub nieformalne sygnały od innych instytucji i osób. Zdaniem NIK, ŚOPS powinien jednak rozważyć stworzenie systemu pełniejszego monitorowania i identyfikacji rodzin zagrożonych kryzysem lub przeżywających trudności opiekuńczo-wychowawcze. W szczególności chodzi tu o rodziny, z których dzieci pozostają poza instytucjonalną opieką (przedszkole, szkoła) i które nie korzystają z pomocy Ośrodka.

Ocena cząstkowa

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie działalność w obszarze prowadzenia monitoringu sytuacji dzieci z rodzin zagrożonych kryzysem lub przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych.

3. Prawdliwość i skuteczność pracy placówek wsparcia dziennego

3.1. Misja, cele i zadania placówki wsparcia dziennego

Świetlica socjoterapeutyczna w Brwinowie wraz z filiami prowadzi swoją działalność na podstawie: ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej⁷, ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi⁸, Statutu i Regulaminu ŚOPS w Brwinowie oraz Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii.

Celem świetlicy jest realizacja zadań własnych gminy Brwinów wymienionych w ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Do zadań realizowanych przez świetlicę należą: opieka i wychowanie; pomoc w nauce; organizacja czasu wolnego, zabawa i zajęcia sportowe oraz rozwój zainteresowań; organizowanie zajęć profilaktycznych, socjoterapeutycznych, terapeutycznych, korekcyjnych, kompensacyjnych oraz logopedycznych; realizacja indywidualnych programów korekcyjnych, programów psychokorekcyjnych lub psychoprofilaktycznych, w szczególności terapii pedagogicznej, psychologicznej i socjoterapii; organizowanie pracy metodą „streetwork”.

Do świetlic uczęszczają dzieci i młodzież w wieku od 6 do 16 lat, przejawiające deficyty w sferze emocjonalnej, społecznej, zaburzenia zachowania, pochodzące z rodzin z problemem alkoholowym, niepełnych, niewydolnych wychowawczo, dotkniętych problemem bezrobocia. Oferta zajęć prowadzonych w świetlicach obejmuje zarówno zajęcia specjalistyczne: socjoterapeutyczne i profilaktyczno-wychowawcze, jak i zajęcia artystyczne, taneczne, rekreacyjne, manualne. Dzieci otrzymują pomoc mającą na celu: rozwój osobowości, kształtowanie umiejętności społecznych, współistnienia i współdziałania w grupie, uczenie się zachowań adekwatnych do doświadczanych sytuacji trudnych, rozumienie i umiejętność wyrażania swoich potrzeb, zapobieganie zachowaniom ryzykownym wśród dzieci i młodzieży, rozwijanie talentów, zdolności fizycznych i umysłowych. Świetlica stwarza warunki i możliwości odrobienia prac domowych, kompensacji braków szkolnych oraz brania udziału w konkursach. Dzieciom zapewniono możliwość rozwijania swoich zdolności. Mogły uczestniczyć w konkursach o zasięgu lokalnym, krajowym oraz międzynarodowym, a osiągając sukcesy (wysoka pozycja w konkursie, zakwalifikowanie do stypendium dla dzieci uzdolnionych plastycznie), wzmacniać wiarę we własne możliwości.

⁷ Dz.U. z 2015 r., poz. 332.

⁸ Dz.U. z 2016 r., poz. 487, ze zm.

Świetlica corocznie organizowała także dla dzieci uczęszczających do placówki oraz z rodzin objętych pomocą Ośrodka kolonie profilaktyczno-terapeutyczne, gdzie oprócz wypoczynku i zajęć rekreacyjnych realizowany był program profilaktyczny dostosowany do potrzeb i oczekiwań dzieci. Wychowawców świetlicy w opiece nad dziećmi podczas kolonii wspierali współpracujący z placówką wolontariusze.

(dowód: akta kontroli str. 110-157, 233-347)

Informacje dotyczące bieżącego funkcjonowania i aktywności świetlicy umieszczane były na stronie internetowej Ośrodka i na portalu społecznościowym Facebook. Podawano je jednak wraz z wiadomościami o innych działaniach Ośrodka oraz Działu Wspierania Rodziny. Na stronie internetowej ŚOPS brak było informacji dotyczących prowadzonych naborów do świetlicy oraz możliwości pobrania dokumentów potrzebnych do zgłoszenia dziecka na świetlicę. Nie było także dokumentów regulaminowych i pełnej oferty placówki, mimo że zgodnie z ustawą z 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej, art. 4 jednostki organizacyjne samorządu terytorialnego obowiązane są do udostępniania informacji publicznej⁹.

Dyrektor ŚOPS wyjaśniła, że świetlice są w strukturze Ośrodka w Dziale Wspierania Rodziny i dlatego uznała, że zarówno strona internetowa jak i strona na facebooku powinny informować o spektrum działalności całej jednostki, a nie wyróżniać poszczególne tematy. Podkreśliła też, że żadne przepisy nie mówią wprost o rokrocznym naborze do świetlic, potrzeby zgłaszania dziecka do tej formy pomocy wychodzą w różnym czasie i od różnych podmiotów, a oferta świetlic wynika z art. 24 ustawy o wspieraniu rodziny. Zapewniła natomiast, że Regulamin świetlicy terapeutycznej zostanie umieszczony w zakładce na stronie ŚOPS.

Zdaniem NIK, informacja o działalności świetlicy na stronie internetowej Ośrodka była jednak niepełna i zaprezentowana nieprzejrzyście, w sposób uniemożliwiający szybkie znalezienie potrzebnych informacji dotyczących placówki i zgłoszenia dziecka na zajęcia świetlicowe.

(dowód: akta kontroli str. 482-563, 848-861)

3.2. Organizacja pracy placówki w nowym roku szkolnym

Przed rozpoczęciem pracy w nowym roku szkolnym kierownik i wychowawcy placówki spotykali się indywidualnie z wybranymi rodzicami, żeby omówić z nimi zakres wsparcia dla konkretnego dziecka. W szczególności takie spotkania odbywano z rodzicami/opiekunami dzieci, które dopiero zaczynały uczęszczać na świetlicę i takimi, z którymi współpracę należało zmodyfikować, poprawić.

Ponadto zawsze organizowane było spotkanie grupowe ze wszystkimi rodzicami. Jedno w czerwcu, czyli na zakończenie roku szkolnego. I kolejne we wrześniu. Przedstawiani byli nowi wychowawcy, jeśli jacyś nowi się pojawiali, przedstawiani byli specjaliści. Prezentowane były plany na najbliższy semestr/rok szkolny i oczekiwania zaangażowania do współpracy ze strony rodziców. Prezentowane były też zajęcia specjalistyczne, mówiono o formach, w jakich będzie prowadzona praca z dziećmi i konieczności uczestniczenia dzieci szczególnie w nich. Przedstawiany był też grafik zajęć plastycznych, teatralnych i innych, by dzieci i ich rodzice mogli zaplanować udział w zajęciach zgodnych z ich zainteresowaniami. We wrześniu organizowane były też zajęcia integrujące poszczególne grupy dzieci, np. w formie ogniska, zawodów sportowych.

(dowód: akta kontroli str. 811-813)

3.3. Przyjęcie dzieci do placówek

⁹ Dz.U. z 2015 r. poz. 2058.

Zgodnie z regulaminem rodzice wypełniali druk zgłoszenia dziecka do placówki. Pisemnie wyrażali też zgodę – na karcie kwalifikacyjnej - na uczęszczanie dziecka do świetlicy i udział we wszystkich zajęciach programowych (100% zbadanej próby). W czasie rozmowy kwalifikacyjnej dziecko było pytane, czy chce uczestniczyć w zajęciach na świetlicy. Nie zostało to sformalizowane – nie odbierano od dzieci pisemnej deklaracji. Zdarzało się jednak, że w pojedynczych wypadkach zawierane były pisemne kontrakty z udziałem dziecka i rodzica. O przyjęciu do świetlicy decydował kierownik Działu Wspierania Rodziny.

Od 2012 r. wszystkie dzieci chętne zostały przyjęte do świetlicy. Z przeanalizowanej dokumentacji wynika, że były one przyjmowane do świetlicy bezpośrednio po zgłoszeniu. Przed przyjęciem dziecka do świetlicy zawsze zbierane były o nich informacje od pracowników socjalnych, od kuratora, ze szkoły, poradni psychologiczno-pedagogicznej. Nie było przypadków formalnego skierowania dzieci do uczęszczania na świetlicę przez sąd. Natomiast zdarzało się, że z sugestią objęcia dzieci pomocą świetlicy zgłaszał się kurator, psycholog z PPP albo Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. Sugestie takie nie były formalizowane – brak potwierdzającej je dokumentacji – ale zgłaszane w trakcie bezpośrednich lub telefonicznych kontaktów z kierownik świetlicy bądź wychowawcami. Priorytetowo traktowane było także przyjęcie na świetlicę dzieci w przypadku wszczęcia w rodzinie procedury Niebieskiej Karty. Wszystkie potrzebujące dzieci zostały objęte pomocą, co spowodowało nawet przekroczenie limitu miejsc na świetlicy. Przy czym z praktyki wynikało, że na świetlicy, która nie jest obowiązkowa, nigdy nie osiąga się codziennej stu procentowej frekwencji. W związku z powyższym nie został przekroczony ustawowy limit 15 wychowanków jednocześnie przebywających pod opieką jednego wychowawcy¹⁰. W przypadku braku miejsc w grupie, dzieciom proponowane były zajęcia w trybie indywidualnym. W kolejnych latach objętych kontrolą do placówki uczęszczało: w 2012 r. - 91, w 2013 r. - 100, w 2014 r. - 96, w 2015 r. - 126 i w 2016 r. (do czerwca) – 116 dzieci. Praca indywidualna była realizowana przez wychowawców oraz psychologów. W 2013 r. pracą taką było objętych 5 dzieci spoza uczestników zajęć grupowych na świetlicach oraz 29 dzieci, które jednocześnie brały też udział w zajęciach grupowych. W 2014 r. 6 dzieci było objętych tylko pomocą indywidualną i 22 jednocześnie pomocą indywidualną i grupową. W 2015 r. z 10 dziećmi pracowano tylko indywidualnie oraz dodatkowo z 18 z tych, które uczęszczały także na zajęcia grupowe.

(dowód: akta kontroli str. 811-813, 872-1057)

3.4. Dokumentacja pracy z dziećmi w placówce

Szczegółową analizą objęto dokumentację 30 dzieci, w tym 10, które już zakończyły udział w zajęciach świetlicowych oraz 20, które uczęszczały do placówki powyżej roku. Dla wszystkich dzieci wypełniona została karta zgłoszenia dziecka podpisana przez rodziców/opiekunów i zgoda rodzica na udział w zajęciach świetlicowych, co było jednym z warunków przyjęcia dziecka do świetlicy wynikającym z obowiązującego regulaminu placówki. Sporządzono także przewidzianą w regulaminie dokumentację: 1. Lista obecności dzieci; 2. Ogólny dziennik zajęć; 3. Protokoły posiedzeń Zespołu ds. oceny sytuacji dziecka; 4. Program profilaktyczno-wychowawczy; 5. Teczkę osobową dziecka zawierającą: kartę zgłoszenia dziecka do świetlicy; kartę kwalifikacyjną i zgodę rodziców/opiekunów prawnych na udział

¹⁰ Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (art. 28 pkt 2) wskazuje, że pod opieką jednego wychowawcy w placówce wsparcia dziennego, w tym samym czasie nie może przebywać więcej niż 15 dzieci.

dziecka w zajęciach organizowanych w świetlicy i poza nią; indywidualny plan pracy z dzieckiem (dalej IPP) oraz stanowiące załączniki do IPP wyniki badań, opinie psychologiczne, pedagogiczne, wskazania dotyczące opieki, wychowania i indywidualnej terapii; kartę pobytu dziecka; dokumenty kończące pobyt dziecka w świetlicy. Do teczek włączano także dokumenty napływające w trakcie pobytu dziecka w świetlicy – m.in. opinie i diagnozy z poradni, informacje i usprawiedliwienia od rodziców, notatki służbowe dotyczące przeprowadzonych w sprawie dziecka rozmów i porad. W karcie zgłoszenia dziecka do świetlicy zawierającej podstawowe informacje o dziecku i warunkach jego pobytu na świetlicy, znajdowało się także miejsce na opinię pedagoga szkolnego/wychowawcy. Dla wszystkich dzieci z analizowanej próby taka opinia została wypełniona. Karta kwalifikacyjna oprócz wszystkich danych dziecka zawierała także wyciąg z regulaminu placówki, z którym zapoznane się rodzice/opiekunowie potwierdzali podpisem. IPP zawierał m.in.: Diagnozę emocjonalną i społeczną, diagnozę psychomotoryczną, diagnozę pedagogiczną, diagnozę rodzinną, wnioski opracowane na podstawie przeprowadzonych diagnoz, w tym mocne strony dziecka i rodziny, trudności i zagrożenia w funkcjonowaniu dziecka oraz formy pomocy/zalecenia do pracy.

W związku z reorganizacją placówki w 2012 r. dla wszystkich podopiecznych świetlic, w tym także tych, którzy uczęszczali na zajęcia już w latach poprzednich, sporządzono nową dokumentację, zgodną z regulaminem. Poprzednie te czki zarchiwizowano. Wskutek tego dokumentacja w teczkach dzieci, które dłużej brały udział w zajęciach na świetlicy, była niepełna - brakowało informacji o pracy z dzieckiem w latach wcześniejszych – lub nieprecyzyjna – z dokumentów wynikało np., że zgłoszenie dziecka do świetlicy nastąpiło dopiero w 2012 r., a IPP opracowano jeszcze przed formalnym przyjęciem, gdy w rzeczywistości dziecko uczęszczało na świetlicę już w latach wcześniejszych, a IPP i diagnoza obejmowały także informacje o zachowaniu dziecka na świetlicy. Kierownik świetlicy już w trakcie kontroli zdecydowała o włączeniu dokumentów wcześniej zarchiwizowanych, by te czki dzieci zawierały kompletnie informacje i dokumenty.

Z analizy dokumentacji 16 dzieci, które przyjęto do świetlicy już po wprowadzeniu obecnie obowiązującego typu dokumentacji wynika, że diagnozę oraz indywidualny plan pracy z wychowankiem opracowywano w okresie od 4 do 119 dni po przyjęciu dziecka do świetlicy. Opracowanie tych dokumentów zajmowało średnio niespełna 52 dni.

Diagnozy zawierały: wyniki obserwacji i analizę zachowań dziecka w jego relacjach ze światem (w relacjach z rówieśnikami, z dorosłymi i w stosunku do własnej osoby); ocenę deficytów, dysfunkcji w oparciu o cechy zaburzonego zachowania; rozpoznanie potrzeb dziecka i określenie niezaspokojonych potrzeb; mocne strony dziecka (pozytywne cechy/zachowania, talenty, zainteresowania dziecka, rodzaj zadań/działań, które dziecko dobrze wykonuje) oraz dodatkowo mocne strony rodziny; określenie, co „działa” na dziecko (jakie słowa, zachowania, decyzje dziecko przyjmuje, a jakie odrzuca); wyniki wywiadu i rozmowy indywidualnej przeprowadzonej z rodzicami/opiekunami dziecka oraz samym dzieckiem; opinię wychowawcy szkolnego dziecka lub/i pedagoga; wyniki konsultacji z pracownikiem socjalnym. Do dokumentacji dziecka załączano opinie pedagogów i wychowawców oraz opinie psychologiczne, a także informacje o nadzorze kuratorskim nad rodziną.

W diagnozie nie przedstawiano natomiast wprost przyczyn zaburzeń zachowania dzieci¹¹. Kierownik świetlicy wyjaśniła, że nie nazywano ich, ponieważ w opiniach pedagogicznych i psychologicznych zawarta jest wyłącznie diagnoza, a nie ma

¹¹ Zgodnie z Załoženiami projektu ustawy o wsparciu rodziny poradnictwo i terapia rodzin powinny opierać się na diagnozie sytuacji dziecka oraz jego potrzeb i możliwości, a także na diagnozie środowiska rodzinnego oraz analizie przyczyn kryzysu.

określanych przyczyn zaburzeń w zachowaniu. Przyczyny te pośrednio wynikają jednak z sytuacji dziecka i rodziny prezentowanej w diagnozie.

Dla wszystkich dzieci opracowywano równolegle z diagnozą indywidualny plan pracy, w czym uczestniczyli rodzice oraz inni specjaliści. W planach tych zawarte były: priorytety w pracy wychowawczej i terapeutycznej, działania planowane do podjęcia, przy czym przyjęto praktykę, że za realizację odpowiedzialni są wychowawcy świetlicy i nie wpisywano ich nazwisk do IPP, sposób pomiaru lub oceny, wskaźniki realizacji celów – faktów, po których można poznać, że cel został osiągnięty. Wpisywane one były do Karty pobytu, która wypełniana była za każdy miesiąc pobytu dziecka w placówce (jedna karta obejmowała jeden rok) i zawierała ocenione w punktach w skali 0-5 dziesięć obszarów rozwoju i funkcjonowania dziecka: 1. Stosunek rodziców (rodziny, opiekunów) do dziecka, 2. Relacje dziecka z rodzicami, rodziną, 3. Funkcjonowanie emocjonalne dziecka, 4. Funkcjonowanie społeczne dziecka w placówce, 5. Funkcjonowanie społeczne dziecka poza placówką, 6. Nauka szkolna i motywacja dziecka, 7. Frekwencja dziecka w szkole, 8. Samodzielność, samoobsługa i higiena osobista dziecka, 9. Stan zdrowia dziecka, 10. Użytki (nikotyna, substancje psychoaktywne). Na odwrocie karty pobytu wpisywano ważniejsze wydarzenia w życiu dziecka oraz uwagi wychowawcy.

W IPP nie było natomiast: celów oddziaływań (krótko i długoterminowych), terminów realizacji działań, zachowań/umiejętności przewidzianych do wykształcenia w miejsce zaburzonych zachowań, doświadczeń potrzebnych dzieciom, aby mogły zmienić swój sposób myślenia i przezwyciężyć swoje trudności, specjalistycznych zajęć, w których dziecko będzie uczestniczyć, np. logopedyczne, korekcyjne, terapeutyczne. Powodem było uznanie, że działania mają charakter długoterminowy i nie ma powodu dublować planowanych działań innymi słowami. Dzieci uczestniczyły w zajęciach specjalistycznych oraz np. pomocy psychologa, ale nie wpisywano tego do IPP.

Średnio raz na pół roku w sprawie każdego z podopiecznych świetlicy zbierał się Zespół ds. okresowej oceny sytuacji dziecka, z posiedzenia którego sporządzano protokół. Zgodnie z formularzem protokołu, wpisywano w nim m.in. informacje dotyczące: składu zespołu, zagadnień poruszanych w trakcie posiedzenia podzielonych na: sytuację rodzinną dziecka, sytuację szkolną dziecka, inne informacje o dziecku i rodzinie oraz – wnioski i zalecenia do pracy. Nie zawierały one natomiast oceny postępów w rozwoju dziecka.

Już w trakcie kontroli kierownik świetlicy zdecydowała, że do protokołu z posiedzenia zespołów będzie wpisywana także ocena półrocznej pracy z dzieckiem, pokazująca osiągnięte efekty lub cele niezrealizowane, wymagające modyfikacji przyjętych metod pracy bądź jej zintensyfikowania.

(dowód: akta kontroli str. 872-1235)

3.5. Zasady współdziałania w placówce

Przy zajęciach grupowych zawsze na początku tworzony był wspólnie z wychowankami kontrakt – rodzaj regulaminu. Były to wypracowane wspólnie z dziećmi zasady pracy i funkcjonowania w grupie, spisane na dużej planszy na tablicy. Niekiedy były na nich podpisy dzieci lub „odbite łapki”. W niektórych świetlicach wisiały one cały czas na ścianie. W innych były wyjmowane tylko na zajęcia grupy. W trakcie zajęć były one modyfikowane i uzupełniane w zależności od potrzeb. Zasady te prezentowane były rodzicom w ramach konsultacji wychowawczych.

(dowód: akta kontroli str. 788-797)

3.6. Czas i godziny pracy placówki

Świetlica i wszystkie filie pracowały i pracują pięć dni w tygodniu – od poniedziałku do piątku w godzinach 12-18, tylko filia w Otrębusach w godzinach 13-18. Było to dostosowane do planu zajęć w szkołach, bowiem najwcześniej dzieci kończą lekcje o 12.30. Była próba prowadzenia zajęć grupowych w godzinach przedpołudniowych, ale frekwencja była znikoma. Dla dzieci, które wcześniej zakończyły zajęcia w szkole przewidziana była możliwość zajęć indywidualnych. Dyżury były i są codziennie od godziny 10.

Placówka nie była otwarta w soboty, chyba, że był realizowany jakiś projekt. Była natomiast otwarta w wakacje i ferie w zmienionych godzinach – wówczas placówka pracowała od godzin przedpołudniowych, np. 9-15. W gminie dzieci mają zapewniony darmowy dojazd do centrum i powrót – kończą zajęcia na świetlicy w takim czasie, by zdążyć na konkretny autobus.

(dowód: akta kontroli str. 652-787, 798-810)

3.7. Praca placówki wsparcia dziennego

Placówka pracowała na podstawie rocznego harmonogramu zajęć. Były w nim zapisane wszystkie formy zajęć, w tym specjalistyczno-socjoterapeutyczne, profilaktyczno-wychowawcze, artystyczne/plastyczne, wyrównawcze i inne. Program zajęć był opracowany jeden dla wszystkich dzieci. Treści były te same, ale w zależności od grupy wiekowej dobierane były odpowiednie metody pracy.

Pracą grupową objęte są wszystkie dzieci. Ponadto w placówce prowadzona była praca indywidualna z częścią dzieci uczęszczających na zajęcia grupowe (szczegółowo omówiona w punkcie 3.3 wystąpienia).

Zajęcia odbywały się w trzech grupach wiekowych: 7-9 lat, 10-12 lat i 13-16 lat, przy czym w okresie objętym kontrolą nie w każdej filii świetlicy funkcjonowały jednocześnie wszystkie trzy grupy wiekowe. Np. w filii w Żółwinie od 2012 do 2015 r. nie było najstarszej grupy wiekowej.

Rozkład zajęć przygotowywano w każdej filii świetlicy na rok szkolny (dwa semestry) – przypisując zajęcia do konkretnych dni tygodnia i godzin. Realizacja odnotowywana była w formularzach pt. Tygodniowe założenia wychowawcze i realizacja planu. Formularz zawierał rubryki: Dzień tygodnia i daty, Godziny pracy świetlicy od- do-, Treść i tematykę zajęć, Nazwiska wychowanków, Podpis wychowawcy. Przeanalizowano rozkłady zajęć z dwóch miesięcy – kwietnia i października - z każdego roku objętego kontrolą. Analiza wykazała, że w formularzach tych wpisywano tylko liczbę dzieci uczestniczących w zajęciach. Natomiast ewidencję obecności prowadzono odrębnie.

Z analizy frekwencji dzieci na zajęciach specjalistycznych w tych miesiącach w wszystkich filiach wynika, że wynosiła ona od 43% do nawet 95%. Średnia frekwencja we wszystkich filiach i grupach wiekowych wynosiła 55,3%.

W dokumentacji dzieci znajdowały się oprócz ich danych personalnych także dane ich rodziców/opiekunów wraz z kontaktem do nich oraz dane ich wychowawców.

(dowód: akta kontroli str. 647-813)

Jako przykład dobrej praktyki należy podać prowadzenie przez pracowników placówki także cyklicznych zajęć terapeutycznych, skierowanych do podmiotów zewnętrznych, zwłaszcza szkół, do których uczęszczają wychowankowie świetlicy. Były to np. zajęcia podnoszące umiejętności społeczne dla dzieci z grup ryzyka, podnoszące samoocenę i umiejętność radzenia sobie z emocjami, ze stresem, rozwiązywania konfliktów oraz zajęcia profilaktyczne skierowane do młodzieży gimnazjalnej dotyczące m.in. zjawisk przemocy w rodzinie i grupie rówieśniczej oraz „handlu dziećmi”, „dowodu miłości”, „sponsoringu”.

Kolejną z inicjatyw świetlicy w Brwinowie, będącą przejawem dobrych praktyk, jest stworzenie tzw. „Grupy Liderów”, zrzeszających młodzież między 14 a 17 rokiem życia, której działalność ukierunkowana jest na integrację ze społecznością lokalną oraz pracę na rzecz mieszkańców gminy. Grupa działa od początku października 2014 roku i w większości tworzą ją wychowankowie i wolontariusze świetlic socjoterapeutycznych. Głównym założeniem działalności „Grupy Liderów” jest realizacja zadań z obszaru zawartego w Gminnym Programie Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałaniu Narkomanii, a także wdrażanie autorskich projektów o charakterze kulturalno-integracyjnym, zrzeszających społeczność lokalną.

Placówka realizuje warsztaty rozwijające zainteresowania, motywację do pracy i zdolności, mające na celu rozbudzenie potencjału i wiary we własne możliwości, wiarę, że warto marzyć i się rozwijać. Przykłady realizowanych projektów: T-mobile „Chcę być” - warsztaty poświęcone odkrywaniu w sobie talentów. Młodzież miała możliwość porozmawiania z osobami, które pracują w różnych działach firmy i dowiedzieć się, jakie kompetencje i zdolności należy mieć by pracować na danym stanowisku; „Powidoki” - projekt realizowany przez Fundację Culture Shock z Warszawy w formie oferty edukacyjnej skonstruowanej w oparciu o zasoby teatru, galerii oraz muzeów sztuki, nauki i techniki. W majowe i czerwcowe weekendy odbywały się wycieczki, których tematyka porusza zagadnienia antropologii obrazu i pojęcia „widzenia”. Młodzież miała okazję odwiedzić Centrum Nauki Kopernik, Planetarium, wystawy w Pałacu Kultury i Nauki, Fotoplastikon, Teatr Buffo, Niewidzialną Wystawę, Galerie Sztuki, Muzeum Narodowe. Młodzież, na co dzień mająca ograniczony dostęp do kultury mogła zwiedzać, zdobywać wiedzę, działać, tworzyć i bawić się.

Przy świetlicach w Brwinowie powstały grupy teatralne „Proscenium” i „Małe Proscenium”, które biorą udział w Przeglądach i Festiwalach Teatralnych. Uczestnicy podczas zajęć teatralnych wyzwalają swoje emocje, kreują własną rzeczywistość oraz uczą się autoprezentacji i wyrażania siebie.

Placówka oprócz ogólnych warsztatów podnoszących kompetencje wychowawcze wprowadziła także warsztaty skierowane specjalnie do ojców. Od kwietnia do czerwca 2016 r. zorganizowano spotkania: „Tata, dziecko i uczucia”, „Tato patrz na ciebie – jak zachęcić dziecko do współpracy” oraz „Co zamiast kary”. Na pierwsze spotkanie zgłosiło się 5 ojców, a na kolejne już 13.

W czerwcu 2016 r. świetlica zorganizowała wspólne spotkanie rodziców i nastolatków z terapeutą ds. uzależnień pt. Rozmowa o narkotykach, lekach, dopalaczach - anonimowo, bezpiecznie, bezpłatnie.

W 2015 r. placówka została zaproszona do projektu KIDS CAMP - obóz dla dzieci zdolnych. To inicjatywa Stowarzyszenia PMI Poland Chapter, której celem jest zapoznanie z ideą zarządzania projektami przedstawioną w sposób przystępny i dostosowany do wieku odbiorców. Pięcioro dzieci ze świetlicy zostało zakwalifikowanych na ten wyjazd dzięki współpracy z Fundacją FORMIKA DZIECIOM. Wyjazd obfitował w wiele atrakcji: tworzenie gier, zajęcia ze sztuki walki, zawody w Bumber Balls, jazda samochodami terenowymi, teatr i fabryka czekolad. W 2016 r. zaproszono już 16 dzieci.

Przykłady projektów i inicjatyw, w których wychowankowie realizują swoje pasje, dzielą się umiejętnościami oraz podejmują wyzwania na rzecz drugiego człowieka: Olimpiady AVIVY; Perfecta - Mój talent 2014; „Chroni mnie, to, co wiem o sobie”; „Mapa bezpieczeństwa. Każdy Krok Zostawia Ślad”; „Bezpieczne wakacje”; „Misja Rodzina”; „Kurier Św. Mikołaja”; „Kids Camp” Obóz dla dzieci zdolnych; „Taki DUŻY

taki MAŁY może złościć się”; „Profilaktyka a Ty”; „Poznanie przez malowanie”; „Wyraź siebie”; „Rodzina najlepszą inwestycją na przyszłość”; „Wypełnij plecak”; „MŁODZI NIEgniewni”; „Zumba dla Moszny”; Street to School; „Bank Dziecięcych Uśmiechów”; „Przygoda śniegiem malowana”; RAZEM: Rodzina-Azyl-Zdrowe EMocje”; „Moje wymarzonei wymalowane wakacje w górach”; Totalnie Teatralnie; „Mamo! Tato! Usłysz mnie!; „Brwinów bez przemocy”.

DWR w trosce o zapewnienie interdyscyplinarnej pomocy i wsparcia współpracuje z organizacjami i instytucjami działającymi na rzecz dziecka i jego rodziny m.in. z: Centrum Wolontariatu, Fundacja Dzieci Niczyje, Fundacja Formika, Fundacja Przyjaciółka, Fundacja Aviva, Stowarzyszenie Kurtyna, Fundacja Orange.

(dowód: akta kontroli str. 482-626)

3.8. Efekty pracy z dziećmi w placówce

Z analizy dokumentacji 30 dzieci oraz ankiet w odniesieniu do tych dzieci wypełnionych przez samych wychowanków oraz ich rodziców i nauczycieli wynika, że świetlica w Brwinowie osiąga wysokie efekty w pracy z dziećmi. Na 10 wychowanków, którzy już zakończyli uczęszczanie do świetlicy, celów nie udało się osiągnąć wobec dwojga z nich. W obu przypadkach rodzinami zastępczymi były babcie, które nie radziły sobie wychowawczo. Jedno z tych dzieci trafiło do MOS, drugie zostało skreślone z listy wychowanków z powodu agresywnego i wulgarnego zachowania oraz nadmiernego zainteresowania sferą seksualną. Pozytywne efekty osiągnięto u 8 z 10 byłych wychowanków. Czworo z nich nadal udziela się na świetlicy jako wolontariusze, jeden utrzymuje kontakt ze świetlicą i działa w grupie liderów, troje kolejnych nie utrzymuje wprawdzie kontaktów z placówką, ale jak wynika z monitoringu, dobrze sobie radzi w relacjach rodzinnych, kontaktach społecznych i w szkole. Istotnym osiągnięciem świetlicy w przypadku jednego z tych dzieci było zatrzymanie przemocy wobec niego.

Wśród efektów uzyskanych w pracy z 20 dziećmi, które nadal uczęszczały do świetlicy, można wskazać: poprawę w nauce (od wyrównania braków i uzyskania promocji do kolejnej klasy aż po udział w obozie dla dzieci zdolnych) – 10 dzieci, zatrzymanie przemocy w rodzinie – 3 dzieci (w tym jedno ujawnienie molestowania), ochrona przed demoralizacją – 2 dzieci, poprawa relacji rodzinnych i społecznych, w tym rówieśniczych oraz radzenia sobie z emocjami, wzmocnienie poczucia własnej wartości – 18 dzieci, w tym jedno mimo zespołu Aspergera. Wobec tych dzieci terapia jeszcze trwała, dlatego trudno ocenić ostateczne efekty. W jednym przypadku udało się uzyskać tylko nieznaczną poprawę, ale dziecko jest wyprowadzane ze stanu głębokiego niedostosowania społecznego. W innym może się to nie udać, bo dziecko coraz rzadziej przychodziło do placówki, uznając, że już z niej wyrosło.

Nauczyciele wskazali w ankietach¹², że zachowanie 20 z 30 dzieci się poprawiło, a w 14 wypadkach poprawa była widoczna już po pół roku uczęszczania do świetlicy. 29 z 30 nauczycieli było zadowolonych ze współpracy ze świetlicą. Tylko w jednym wypadku nauczyciel wskazał, że działalność świetlicy okazała się niewystarczająca do powstrzymania demoralizacji dziecka, które w końcu trafiło do MOS, ale nawet tutaj dostrzegał, że chłopiec zachowywał się lepiej, kiedy uczęszczał na zajęcia do placówki.

Nauczyciele, zapytani w ankiecie, co zmieniliby w placówce wskazali potrzebę: zwiększenia pomocy i kontroli nad odrabianiem zadań – 3 głosy; regularnych kontaktów z nauczycielami nie tylko wychowawcą – 1 głos; ograniczenia możliwości

¹² Ankiety skierowano do 30 nauczycieli/wychowawców oraz rodziców i dzieci wybranych do próby.

korzystania z gier komputerowych – 1 głos. Pojawił się też sygnał, że świetlica posiada za małą przestrzeń, powinien być zatrudniony dodatkowy wychowawca, by większa liczba dzieci mogła korzystać z zajęć świetlicowych.

Z efektów pracy wychowawców zadowoleni byli także rodzice. 23 z 29, którzy odpowiedzieli na ankiety zaznaczyło, że zachowanie dzieci się poprawiło w wyniku uczęszczania na świetlicę. 5 uznało, że dziecko generalnie zachowuje się lepiej, ale niektóre zachowania się pogorszyły i tylko jeden rodzic ocenił, że świetlica nie wpłynęła na zmianę zachowania dziecka.

Z teczek dzieci wynika, że w każdym wypadku wychowawcy współpracowali z rodzinami wychowanków, często wskazując jako mocną stronę rodziny zaangażowanie opiekunów w sprawę dziecka. Częstotliwość kontaktów określono „w zależności od potrzeb”. Z ankiet wypełnionych przez rodziców wynika jednak, że 8 z nich utrzymuje kontakt ze świetlicą codziennie, trzech jest w stałym kontakcie, na każdy telefon i kilka razy w tygodniu, 9 – częściej niż raz w miesiącu, 6 – raz w miesiącu i tylko dwóch przyznało, że 5-6 razy w roku, a jeden, że rzadko.

Na pytanie, co zmieniliby na świetlicy, rodzice wskazali m.in. na konieczność: rozbudowania świetlicy, by było więcej pomieszczeń, większy plac zabaw, boisko i więcej sprzętu – 4 głosy; żeby była czynna od 8 rano – 2 głosy; żeby zatrudnić jeszcze jednego wychowawcę – 1 głos, żeby nastolatki i młodsze dzieci miały zajęcia osobno – 1 głos; żeby było więcej zajęć socjoterapeutycznych i więcej wyjazdów integracyjnych – po 1 głosie.

Potrzebę rozbudowania świetlicy, by było więcej miejsca oraz większy plac zabaw wskazało też 9 dzieci. Inne proponowane zmiany to: żeby była otwarta dłużej – 3 głosy; by była otwarta cały tydzień i były obiady – 1 głos; żeby mogli do niej chodzić także licealiści – 1 głos; by zmienić wystrój i kupić nowy sprzęt i wyposażenie – 3 głosy; żeby było więcej zajęć sportowych – 2 głosy.

(dowód: akta kontroli str. 872-1450)

3.9. Kadra zatrudniona w placówce wsparcia dziennego

ŚOPS w okresie objętym kontrolą oprócz kierownik świetlicy i jednocześnie szefowej DWR, zatrudniał do pracy w świetlicy 8 wychowawców; po dwóch na każdą filię. Tylko w 2014 r. zatrudniano 10 wychowawców. Nie było wśród nich mężczyzn. W okresie objętym kontrolą nie odnotowano dużej płynności zatrudnienia. Siedem wychowawczyń pracowało w tym czasie nieprzerwanie. Dominującą formą zatrudnienia była umowa o pracę – 9 na 10 zatrudnionych wychowawczyń. Spośród 10 osób, dwie były zatrudnione na pełny etat, cztery na $\frac{3}{4}$ etatu, trzy na $\frac{1}{2}$ etatu, a jedna na umowę zlecenie, ponieważ odbywała w świetlicy staż. W okresie objętym kontrolą odeszły z pracy tylko dwie osoby – stażystka oraz jedna z wychowawczyń zatrudniona na $\frac{1}{2}$ etatu.

Ponadto działania świetlicy wspierało 4 psychologów i 4 terapeutów. Wszyscy zatrudnieni byli przez ŚOPS w formie umowy zlecenia.

Placówka promowała również ideę wolontariatu starając się zaszczepić w młodzieży umiejętność i chęć dzielenia się, wrażliwości na potrzeby innych oraz gotowości do pomocy. W latach 2013-2015 działalność placówki wspierało odpowiednio 13, 14 i 15 wolontariuszy, z którymi zawierano porozumienia o wykonywaniu świadczeń wolontarystycznych. Wolontariuszami często zostawali wychowankowie świetlic, którzy bezinteresownie chcieli pomagać swoim młodszym koleżankom i kolegom. W kolejnych latach było to odpowiednio 4, 4 i 7 byłych wychowanków.

100% ankietowanych nauczycieli podkreślało bardzo dobrą współpracę z placówką, uzasadniając to m.in. stałym bieżącym kontaktem i zainteresowaniem dziećmi ze

strony wychowawców świetlicy oraz ich ogromnym zaangażowaniem i profesjonalizmem.

(dowód: akta kontroli str. 7-26, 1382-1441)

3.10. Kwalifikacje osób pracujących w placówce wsparcia dziennego

Kierownik placówki oraz wszystkie osoby pracujące z dziećmi w poszczególnych latach objętych kontrolą posiadały kwalifikacje wskazane w art. 25 i 26 ustawy o wspieraniu rodziny. Osoby zatrudnione w placówce w tym prowadzące terapię uczestniczyły w szkoleniach podnoszących kwalifikacje w zakresie pracy z dzieckiem i rodziną. Były to m.in. szkolenia: W 2013 r.: Pomoc psychologiczna dzieciom z rodzin z problemem alkoholowym; Ukryta niepełnosprawność społeczna czyli zespół Aspergera i zaburzenia pokrewne; Kontakt z osobą nadużywającą alkoholu/uzależnioną i rodziną, Bez klapsa – jak z miłością i szacunkiem wyznaczać dziecku granice; Praca z młodzieżą niedostosowaną społecznie; Rola więzi rodzinnych w profilaktyce uzależnień; Profilaktyka uzależnień chemicznych i behawioralnych w szkołach; Szkolenie dla osób pracujących z dziećmi z rodzin z problemem alkoholowym; Profilaktyka uzależnień dla różnych grup zawodowych w tym praca zespołów interdyscyplinarnych w województwie mazowieckim; PI Zintegrowane Innowacyjne Programy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży szczególnego ryzyka w wieku 15-19 lat ukierunkowane na zwiększenie potencjału zawodowego – model mazowiecki; Praca w świetlicy socjoterapeutycznej. W 2014 r.: Mapa bezpieczeństwa. Każdy krok zostawia ślad; Praca i kontakt z osobą doznającą przemocy w rodzinie podczas realizacji procedury NK; Pomoc psychologiczna dzieciom z rodzin z problemem alkoholowym. W 2015 r.: Grupy robocze w praktyce – działania w sytuacji przemocy wobec dziecka; Szkoła dla rodziców i wychowawców; Trening interpersonalny.

Pracownicy placówki mieli możliwość korzystania z poradnictwa mającego na celu zachowanie i wzmocnienie ich kompetencji oraz przeciwdziałanie zjawisku wypalenia zawodowego. Odbywało się to m.in. w postaci konsultacji i narad z kierownik DWR i świetlicy oraz dyrektor ŚOPS, a także supewizji.

Kadra placówki pozytywnie została oceniona w ankietach skierowanych do dzieci uczęszczających do świetlicy. Na 29 dzieci, które wypełniły ankietę, wszystkie odpowiedziały, że lubią swoją świetlicę, w tym 26 „zdecydowanie tak”, a 3 „raczej tak”. Na pytanie, czy lubi większość wychowawców ze swojej świetlicy, 24 odpowiedziało „zdecydowanie tak”, a 5 – „raczej tak”. 25 dzieci oceniło, że większość wychowawców ma dla nich czas (w tym 18, że „zdecydowanie tak”). 27 uznało, że wychowawcy chętnie z nimi rozmawiają (w tym 21, że „zdecydowanie tak”). Tylko jedno dziecko napisało, że w świetlicy jest przynajmniej jeden wychowawca, który na nich krzyczy. 26 stwierdziło, że „zdecydowanie nie”, a 2, że „raczej nie”.

(dowód: akta kontroli str. 7-26, 872-1450)

3.11. Dożywianie dzieci w placówce

Dzieci uczęszczające na świetlice miały zapewnioną możliwość korzystania z dożywiania w formie podwieczorku. Dożywianie finansowane było ze środków na realizację gminnego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych. Produkty były zamawiane przez kierownika świetlicy. Posiłki przygotowywały natomiast same dzieci pod opieką wychowawców. Zwykle był to chleb i produkty potrzebne do przygotowania kanapek, warzywa, owoce, płatki śniadaniowe, mleko, kakao, herbata, woda. ŚOPS dzieciom uczęszczającym na świetlicę zapewniał zwykle także ciepły posiłek (obiad) w szkole w ramach innego programu.

3.12. Warunki i wyposażenie placówki

Główna świetlica w Brwinowie znajdowała się w budynku jednopiętrowym przy ul. Grodzkiej 31. Lokal używany był w tym samym czasie maksymalnie przez 30 dzieci (do świetlicy zapisanych było 31 dzieci).

Na parterze budynku znajdują się: dwa pomieszczenia administracyjne (świetlica jest jednocześnie siedzibą Działu Wspierania Rodziny ŚOPS), dwie duże sale do zajęć świetlicowych, w tym jedna terapeutyczna, oraz jeden pokój do pracy indywidualnej lub spotkań z rodzicami. Ponadto na parterze znajduje się kuchnia oraz pomieszczenie sanitarne (dwie toalety oraz umywalka), a także wyznaczona przestrzeń na szatnię. Na piętrze jest jedna duża sala, przeznaczona do prowadzenia zajęć w większych grupach wraz z aneksem kuchennym i toaletą, umywalką i prysznicem oraz drugi pokój do pracy indywidualnej lub spotkań z rodzicami. Duża sala na piętrze wykorzystywana jest też przez ŚOPS w innych celach, np. użyczana na posiedzenia Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, na spotkania: grup anonimowych alkoholików, grup wsparcia osób uzależnionych i współuzależnionych oraz „Splotu towarzyskiego” – grupy emerytów. W sali tej dyżurują także terapeuci w ramach Punktu Informacyjno-Konsultacyjnego ds. uzależnień i współuzależnienia.

Lokal jest wyposażony w trzy gaśnice, zgodne z wymaganiami określonymi w przepisach dotyczących ochrony przeciwpożarowej budynków. Występujące w lokalu i obszarze dróg ewakuacyjnych z lokalu elementy wykończenia wewnątrz i wyposażenia stałego spełniają warunki wymienione w przepisach i posiadają odpowiednie atesty. W lokalu i na drogach ewakuacyjnych prowadzących z lokalu na zewnątrz budynku nie występują warunki techniczne będące podstawą do uznania budynku za zagrażający życiu ludzi.

W pomieszczeniach przeznaczonych na pobyt dzieci na parterze zapewniono: wysokość pomieszczenia ponad 2,5 metra (na piętrze – z uwagi na to, że jest to poddasze, wysokość pomieszczeń jest zróżnicowana; w najwyższym miejscu jest co najmniej 2,5 m); pomieszczenia są utrzymywane w należyłym stanie technicznym i sanitarnym.

W pomieszczeniach higieniczno-sanitarnych: podłoga i ściany są wykonane tak, aby było możliwe łatwe utrzymanie czystości w tych pomieszczeniach; ściany do wysokości 2 metrów są pokryte materiałami zmywalnymi, nienasiąkliwymi i odpornymi na działanie wilgoci oraz materiałami nietoksycznymi odpornymi na działanie środków dezynfekcyjnych (glazura i terakota).

Instalacja elektryczna jest zabezpieczona przed dostępem dzieci;

W pomieszczeniach przeznaczonych do pobytu dzieci są zapewnione: odpowiednia temperatura, możliwość otwierania okien oraz ochrony przed nadmiernym nasłonecznieniem.

W węźle sanitarnym jest bieżąca ciepła i zimna woda, dwie toalety, jedna umywalka, środki higieny osobistej. Miejsce do przechowywania sprzętu i środków utrzymania czystości jest zabezpieczone przed dostępem dzieci. Zapewniono miejsce do przechowywania odzieży wierzchniej osób przebywających w lokalu.

Świetlica posiada apteczkę, wyposażoną w podstawowe środki opatrunkowe i podstawowe środki niezbędne do udzielania pierwszej pomocy, takie jak: bandaże dzianinowe i elastyczne różnych wielkości, chusty trójkątne, jednorazowe chusteczki do przecierania rąk, kompresy i opaski z gazy, wata, opatrunki sterylne (gaza jałowa), plaster samoprzylepny z opatrunkiem oraz wodoodporne plastry kryte tkaniną, rękawiczki gumowe lub foliowe, woda utleniona, nożyczki, pęseta, termometr lekarski.

Placówka nie posiada sali gimnastycznej

Obiekt został odremontowany w 2015 r. – oddany do użytku w październiku 2015 r. Podczas tego remontu budynek został dostosowany do wymogów rozporządzenia MPiPS z 13 października 2015 r. w sprawie wymagań lokalowych i sanitarnych, jakie musi spełniać lokal, w którym ma być prowadzona placówka wsparcia dziennego¹³.

Filia świetlicy w Żółwinie przy ul. Nadarzyńskiej 25 znajdowała się w budynku jednopiętrowym należącym do miejscowej Straży Pożarnej. Lokal używany był maksymalnie przez 18 dzieci. W czasie kontroli NIK świetlica nie spełniała wymogów rozporządzenia w zakresie ochrony przeciwpożarowej oraz warunków sanitarnych. Świetlica pracowała w trybie tymczasowym, a w czerwcu 2016 r., czyli jeszcze w trakcie kontroli, została zamknięta, w związku z trwającym remontem oraz rozbudową budynku. Zakończenie remontu planowane było na rok 2017, a władze gminy zapewniły, że warunki zostaną dostosowane do wymogów ww. rozporządzenia.

(dowód: akta kontroli str. 814-835, 350-352)

3.13. Kontrole przeprowadzone w latach 2013-2015 w placówce

W latach 2013-2015 w placówce wsparcia dziennego przeprowadzono dwie kontrole dotyczące bezpieczeństwa sanitarno-epidemiologicznego. Kontrola Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego w Pruszkowie z 15.07.2013 r. wykazała nieprawidłowości w zakresie warunków sanitarno-higienicznych w świetlicy przy ul. Grodzkiej 31, stanowiące naruszenie przepisów rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12.04.2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie¹⁴. Dyrektor ŚOPS poinformowała o usunięciu części nieprawidłowości i zobowiązała się do usunięcia pozostałych w związku z planowanym remontem. Kolejna kontrola sanitarna i sprawdzająca z 15.05.2015 r. zakończyła się już „bez zaleceń”. Kontrola z 15.07.2013 r. bezpieczeństwa sanitarnego w filiach świetlicy w Otrębusach i w Brwinowie przy ul. Piłsudskiego 1, nie wykazała nieprawidłowości. Filia w Żółwinie nie była kontrolowana.

(dowód: akta kontroli str. 819-835)

3.14. Skargi na pracę placówki

Nie odnotowano skarg na działanie świetlicy w latach objętych kontrolą.

(dowód: akta kontroli str.869-870)

Ocena cząstkowa

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie działalność kontrolowanej jednostki w obszarze prawidłowości i skuteczności działania placówki wsparcia dziennego w latach 2013-2015.

IV. Wnioski

Wnioski pokontrolne

Przedstawiając powyższe oceny i uwagi wynikające z ustaleń kontroli, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli¹⁵, wnosi o wskazywanie w corocznych sprawozdaniach z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny potrzeb związanych z realizacją tych zadań, zgodnie z art. 179 ust. 1 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

¹³ Dz. U. z 2015, poz. 1630.

¹⁴ Dz. U. Nr 75, poz. 690 ze zm.

¹⁵ Dz. U. z 2015 r., poz. 1096.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Departamentu Pracy, Spraw Społecznych i Rodziny Najwyższej Izby Kontroli.


Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykorzystania uwag
i wykonania wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK proszę o poinformowanie Najwyższej Izby Kontroli, w terminie 21 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykorzystania uwag i wykonania wniosków pokontrolnych oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Warszawa, dnia 29 lipca 2016 r.

Kontroler
Anna Marszałek-Rochowicz
Główny specjalista kontroli państwowej


.....
podpis

Najwyższa Izba Kontroli
Departament Pracy,
Spraw Społecznych i Rodziny

Dyrektor
Jacek Szczerbiński


.....
podpis

